

Szücs Tibor

Adalékok a magyar mint idegen nyelv tanárának segédanyagaihoz

0. Előjáróban

A magyar mint idegen nyelv tanára szükségszerűen nem elégedhet meg egyetlen – mégoly korszerű és kiváló – bevált tankönyv vagy akár bizonyos segédletekkel rendelkező tankönyvcsalád kizárólagos használatával, hanem munkájához óhatatlanul szüksége van a mindenkori tanulóinak adott szintjéhez igazodó további segédanyagokra is (vö. Nádor 2018: 16–17). Ezeket a nélkülözhetetlen többletkészleteket mint adekvát adagolással bevetendő kiegészítőket, tartalékokat nem minden esetben lehet készen kapni, illetve másoktól átvenni, hanem elkészítésüket bizony még a mai internetes világban is többnyire csak saját többletmunkával lehet elérni. Tréfásnak tűnik a hasonlat: a saját összeállítású kiegészítő tananyagok folyamatos gyarapítása és rendszerező gondozása némiképpen emlékeztet eleink gyűjtögető életmódjára a túlélésért; ám ne feledjük: a nyelvtudás legalsó szintjét sem véletlenül hívjuk túlélő szintnek, sőt voltaképpen a magasabb szintek tétje is bizonyos értelemben az egyre emelkedő kommunikációs kihívásoknak történő túlélő megfelelés.

A magyartanárok túlnyomó többsége bizonyára rendszeresen alakítja, gazdagítja a maga segédanyagait, példatárait. Föltételezem, hogy még kisebb részük is legalább alkalmilag él ezzel a lehetőséggel. Így tehát természetesen a teljesség igénye nélkül a következőkben csupán vázlatos áttekintéssel kívánok szolgálni ahhoz, hogy a segédanyagok kikerekedéséhez többek között még mi mindent érdemes, illetve célszerű gyűjteni a nyelvtudás fejlesztésének és a kulturális ismeretek gyarapításának egyes területein.

1. A nyelvtudás lexikai és grammatikai keretében

1.1. Szócsaládok

Nyelvtanárként nap mint nap megtapasztalhatjuk, hogy a folyamatosan adagolt lexika áttekinthető rendezése és tudatos építése lényegesen nehezebb, mint a nyelvtani anyagé. Ez persze a szókincs természetéből következik is, hiszen a nyelvtan zártabb rendszerszerűségéhez képest a lexika nyitott és kevésbé szervezett rendszernek bizonyul.

A **tematikus szócsaládok** kiépítése nagyobb hagyományokkal rendelkezik a nyelvtanításban: már a nyelvkönyvek egy-egy tananyag részét is jellemzi, s az egyes témák visszatérésével magasabb szinten is érvényesül. Az **etimológiai szócsaládok** viszont általában kevésbé kerülnek előtérbe a tananyagokban, pedig a komplex szóalakokban felismerhető relatív motiváció tudatosított példái nagyban hozzájárulnak a szókészlet transzparenciájához, a nyelv képszerűségének fölfedezéséhez, a szerkezetek átláthatóságához, s a motivált jelek feltárása megkönnyíti a memorizálást is, sőt e minták révén elősegíti a nyelvtanulók kombinációs kreativitásának fejlődését is.

Az alapján digitális elvű, szimbolikus típusú nyelvi jel önkényességének elvét ugyanis kifejezetten viszonylagossá teszik a motivált – ikonikus vagy indexikus jellegű (tehát analóg kódolású) – eszközök a lexika motivált rétegében, így például ezúttal kiemelten a szerkezeti (morfológiai) motiváció eseteiben, amelyekben a komplex (összetett vagy képzett) szóalak transzparenciája a nyelvtanuló számára is érzékletessé és könnyebben memorizálhatóvá teszi annak felépítését.

A szókészlet transzparenciáját tehát elsősorban a szerkezetileg motivált jelkapcsolatok átetsző és az etimológiai összefüggések felismerhető jellege határozza meg. A morfológiailag (és/vagy szemantikailag) motivált jel (sor) általában könnyedén elemezhető, illetve levezethető jelentésbeli összefüggést tükröz, a motiválatlan (vagy demotiválódott) jel viszont tagolhatatlan egységként jelenik Minthogy a szóalkotás különféle morfológiai típusai a magyarban igen produktív eszközei a szintetikus jelsorok lexikológiai gazdagságának, jelentős számban növelik a világos szavak arányát. A nyelvtanuló számára azonban mindez általában az előrehaladottabb szinteken jelent segítséget, hiszen kezdetben minden lexikai egység homályosnak tűnik, míg az alkotóelemek megbízható viszonyítású kapcsolatokba nem kezdenek rendeződni (vö. Szűcs 2000).

Szemléltetésül álljon itt egy olyan szó, amely kétségtelenül a lexikai minimum része, ám innen kiindulva számai messze elvezetnek a peremterületekre is. Legyen példánk egyik szapora szláv jövevényszavunk, s lássuk – a teljesség igénye nélkül – kapcsolódásokban gazdag képzett és továbbképzett származékait, illetve megjelenéseit összetételi elő- és utótagként egyaránt!

társ

társas (társasház, társasjáték, társasutazás, társasüdülő), társaság (asztaltársaság), társtalan, társalkodik (társalkodás) / társalog (társalgó, társalgás), társadalom (társadalombiztosítás, társadalomtudomány), társít (társítás, képzettársítás), társul (társulat, társulás) stb. (a származékok további származékaival)

*társ-: társbérlet / társbérelő, társelnök, társkapcsolat, társkeresés, társszerző, társtulajdonos stb.
-társ: asztaltárs, csoporttárs, diáktárs, élettárs, embertárs, évfolyamtárs, házastárs, iskolatárs, játszótárs, kortárs, lakótárs, munkatárs, osztálytárs, pályatárs, segítőtárs, sorstárs, szobatárs, úti-társ, üzlettárs, vetélytárs stb.*

A rendezettség mellett folyamatosan is áttekinthetőbbé teszi a szókészletet, ha minden jelentősebb alkalmat megragadunk az etimológiai transzparencia morfológiai feltárására, amikor is kísérő szegmentálással élünk a szemantizációban (pl. *jav/ít – jav/ul < jó*). Az új egységek világos tagolódást nyernek (ahol lehetséges), s elsajátításuk paradigmaticusan sem elszigetelten, hanem az adott szócsalád fokozatos épülésével zajlik, s ebben alkotó szerepet játszik a szóképzésre irányuló kompetencia fejlesztése is. (Szintagmatikus kötődésekkel pedig optimális esetben ezzel párhuzamosan a kommunikatív elv kontextuális szótanulása szolgál.) A gyakorisági mutatókon túl ilyen szempontból kulcsfontosságú szavaink köre idővel kiterebélyesedik a szócsalád, miközben jártasság szerezhető a szóalkotás terén is.

Folyamatosan gyarapítandó tanári szójegyzékünk ekként megkönnyítheti a szóképzési-összetételi kapcsolódások átlátását, ezek alkotó alkalmazását és a paradigmaticusan összefüggő memorizálást, illetve a szókészlet építkező jellegű szemantizálását.

1.2. Nemzetközi vándorszavak, a nyelvtanulói célcsoport számára releváns jövevényszavak

A magyar szókészlet idegenségét és parttalanságát a nyelvtanuló kezdetben még rendszertelennek és esetlegesnek találja, ráadásul nyelvünk szókészletében például egy indoeurópai nyelvet beszélő viszonylag kevés ismerősen csengő gyököt talál fogódzóként az induló asszociációkhoz.

Az etimológiai rokonítás közvetett lehetősége – nemzetközi szavak, a tanuló által ismert nyelvekből származó jövevényszavak révén – is még csak korlátozott mértékben nyújthatja az otthonosság érzetét. Átmeneti és félmegoldást jelent, ha a szókincs elsajátításának kezdeti szakaszában arra törekszünk, hogy ahol csak lehet, idegen szavakkal (és a nyelvtanulók számára azonosítható jövevényszavainkkal) pótoljuk a lexikai hiányokat. Ennek kétségtelenül előnyei is vannak: kommunikációs sikerélményt, önbizalmat ad, gyorsabban lehet haladni a nyelvtanban, még rá is vezethet néhány nyelvsajátos jellemzőre azáltal, hogy halmozottan észlelhetővé válik, miként is asszimilálja a magyar az idegen elemeket, milyen a magyaros írásmódjuk (a mai helyesírás szerint) stb. Az ilyen alapozású „Basic Hungarian” azonban csak áthidaló megoldás lehet, hiszen előbb-utóbb a kommunikációs korlátok is arra kényszerítenek, hogy egyre nagyobb mértékben vonjunk be honosabb lexikai egységeket. Emellett az ilyenkor előkerülő „hamis barátok” is kétarcúak: ismerősnek tűnnek, ám félrevezetőek.

Mindenesetre ideig-óráig segíthet a kommunikációs hiányosságok kezelésében, ha a nyelvtanár megfelelő mértékben, a szükséges adagolással beveti a tanulói csoporthoz igazított, idegen nyelvi elemekből álló gyűjteményét. Például:

absztrakt, abszolút, aktív, argumentum, artikuláció, attitűd, autentikus, bázis, bibliográfia, centrum / centrális, CV, definíció, demonstráció, diagram, dialógus, dinamikus, diszkusszió, dráma, egzakt, energia / energikus, epika, etimológia, extra, fázis, figura, fiktív, film, fókusz, fonetika / fonológia / fonéma, forma, fotó, frázis, globális, grammatika, gratuláció / gratulál, harmónia, hierarchia, hipotézis, história, humor, idea / ideális, illusztráció, impresszió, index, individuális, információ, instrukció, intenzív, interjú, internacionális, internet, intonáció, jubileum, kategória, kód, kognitív, kolléga, kollektív, komédia, kommunikáció / kommunikál, kompozíció, kompromisszum, konfliktus, konfrontáció, konkrét, konstrukció, kontaktus, kontextus, kontraszt, konverzáció, kreatív, krónika, kultúra / kulturális, lexika / lexéma, líra, lista, logika / logikus, lokális, maximum, melódia, memória, menü, metafora, minimum, mobil, modern, monológ, morfológia / morféma, motívum / motiváció, muzika, nacionális, negatív, neutrális, novella, objektum / objektív, optimális / optimista, papír, paradigma, paradox, passzív, pedagógia / pedagógus, pejoratív, periféria, pesszimista, pozitív, pragmatika, probléma, produktív, program, projekt, protokoll, prozódia, publikum / publikus, reális / realista / reália, redundáns, referátum, reflex, reform, regionális, regiszter, reguláris, reklamáció, rekord, relatív, releváns, riport, ritmus, rizikó, skála, sms, speciális / specifikus, start, stílus, stop, struktúra, szemantika, szignifikáns, szimbólum, szimpatikus, szintagma / szintaxis, szisztéma, szituáció, szubjektum / szubjektív, team, technika / technológia, telefon, téma / tematika, tempó, tendencia, tipp, titulus, tolerancia / toleráns, totális, tragédia, transzformáció, trend, univerzális, variáció, verbális, vétó

A fenti rögtönzött példatár zöme egyébként **hasznos idegen lexémának** számít a magyarban, sőt egyben konkrétan a magyarórán is (a nyelvtan és a szókincs metanyelvére, a társalgás szervezésére és jellegére, illetve tartalmára vonatkoztatva). A magyar megfelelővel is rendelkezők esetében természetesen ajánlatos idővel annak bevezetése is. Magyar nyelvű óravezetés esetén (például egy társalgási gyakorlat instrukciójában) is szerencsésebb azonban csupán ideiglenes szükségmegoldásként használni az amúgy ilyenkor jól mozgósítható idegen szavakat (*adaptál, akceptál, apellál, argumentál, demonstrál, disputál, exkuzál, kommentál, medítál, preferál, protestál, referál, reflektál, reklamál, szimulál, tematizál, tesztel, variál* stb.), hogy távlatilag ne rögzüljön modorosság általuk.

Emellett tanácsos külön csokorba gyűjteni a nyelvtanulói célcsoport számára releváns **jövevényszavakat** is, mégpedig mindkét irányban (oda-vissza) – a fentebb már említett kedvező tanulságok reményében (az otthonosság elősegítésére, a nyelvészeti tájékozottság elmélyítéséhez, a nyelvsajátos idomulási és helyesírási eltérések tudatosításához), ugyanakkor a „hamis barátok” csapdáira is rámutatva (Szűcs 2000; vö. Kuna 2009).

1.3. Lexikai függvények

A lexikai függvények lényegében alapvető típusjelentések felszíni megjelenései, vagyis elvont–konkrét, invariáns (állandó) – variáns (változó) viszonylatban működő tipikus szókapcsolatokban mutatkoznak meg. E paradigmatis–szintagmatikus vetületű szójelentés megfelelő kategorizálása szemantikai primitívumok vagy prototípusok segítségével, a lexikai függvények operátorok által egzakt metanyelvén írható le (Apreszjan–Melcsuk–Zsolkovszkij 1973).

A tárgyas szerkezetek közül vett első példakörünk a 'vmit létrehoz' (Caus) értelmű *csinál* invariáns, amelynek variánsai: *reggelit készít, autót gyárt, árut termel, művet alkot, zenét szerez, verset költ, házat épít, ruhát varr, levest főz, pogácsát süt, könyvet ír, szótárt szerkeszt, programot összeállít, rendezvényt szervez, rendet teremt* stb. Hasonlóképpen igei szerkezetet képvisel számos további függvény: 'vmit megsemmisít' (Liqu), 'kezd' (Incep), 'befejez' (Fin), 'megvalósul' (Fact), 'elromlik' (Degrad) stb.

Külön figyelmet érdemel néhány névszói szerkezetekben megragadható függvény. Közülük a nyelvtanulásban is folyamatosan bővülő kört érint a 'tipikus hangot ad' (Son) változatos példatára: *a telefon csöng, a vonat zakatol, a mentőautó szirénázik, a kakas kukorékol, a macska nyávog, a kutya ugat* stb. Felszíni birtokos szerkezet megjelenése nélkül is sajátos névszói viszonyt fejez ki a 'vminek a vezetője' értelmű (Cap) függvény: *ország – államfő, város / falu – polgármester, bizottság – elnök, iskola – igazgató, iskolai osztály – osztályfőnök, egyetem – rektor, egyetemi kar – dékán* stb.

A jelzős szerkezetek között jelentős szerepet játszik a 'jó' jelentésű (Bon) függvény (*jóhatékony hatás, kedvező változás, kellemes érzés, szerencsés véletlen, kitűnő tanuló, példás magatartás, kiváló eredmény, hasznos tanács; mintaházasság, remekmű* stb.), különösen pedig a 'nagy / nagyon' értelmű (Magn) függvény, amellyel a következőkben kissé részletesebben is foglalkozom, mivel éppen a mai autentikusan életszerű nyelvhasználat eleveenségéhez kifejezetten értékes lehet.

Ez lényegében **lexikai fokozás** (mint abszolút szuperlatívusz), illetve **szemantikai felsőfok**: a 'nagyon' értelem kifejezésére szolgáló abszolút szuperlatívusz és a képszerű szóláshasonlatokban megjelenő abszolút értelmű relatív szuperlatívusz a melléknév fokozásában és a főnév vagy az ige nagyításában fejeződik ki. Ebben a lexikai függvényben az operátor mint a fokozás és erősítés prototipikus állandója működteti a nyelvenként idiomatikusan kifejeződő változatokat, azok sokszínű megjelenését. A példák egyik típusa egyedi képződményeket, a másik a mindenkori nyelvi divat szerint alakuló sorozatszerű kapcsolatokat képvisel (Szűcs 1999: 182–207).

Egyedi (specifikus) alkotóelemmel:

bivalyerős, csigalassúság, dúsgazdag, életveszélyes, farkaséhség, féktelen harag, fülíg szerelmes; fürge, mint a gyík; halálsápadt, hangyaszorgalom, hófehér, holtbiztos, hullafáradt, jéghideg, koldusszegény, koromsötét, kőkemény; makkegészséges / egészséges, mint a makk; méregdrága, mesés, mézédés, nyilegyenes, ősrégi; ravasz, mint a róka; szigorúan bizalmas, sziklaszilárd, vadidegen, vadonatúj, villámgyors; stb.

Sorozatszerűen fokozó értelmű alkotóelemekkel:

borzasztó/an (mélység, rossz, szeret); elképesztő/en (sebesség, gazdag, sok) haláli/an (félelem, izgalmasság) / halál/os/an (bűn, komoly, pontos, sápadt, szerelmes) / halálra (dolgozza/keresi/unja magát); hallatlan/ul (egyszerűség, ügyes, kevés); irtó(zatos)/an (nagy, távolság, fáj, messze); rettenetes/en (fájdalom, ravasz, siet); súlyos/an (betegség, tévedés, hiba, megsebesül); tiszta (fehér, hülye, piszok, hazugság); stb.

E rendkívül produktív fokozáson belül nagy a szinonim választék is: 'nagyon szép' = *álomszép, csodaszép, meseszép, tündérszép, világszép*; 'nagyon szegény' = *koldusszegény / szegény, mint a templom egere* stb. Az alakok létrejöttüket, a szerkezeti és szófaji sajátosságokat illetően is igen változatosak: a fenti példák szóösszetételes és szóláshasonlatos megoldásai mellett előfordulhat ikerítés (*icipici, tárva-nyitva*), ismétlő kettőzés (*nagy-nagy, sok-sok, messze-messze*), variált kettőzés (*egyes-egyedül, örökkön-örökké, réges-régi, telis-tele*) továbbképzés (*szépséges, gyönyörűséges, vénséges*), a nyelvtani fokozással kombinált ismétlés (*jobbnál jobb, szebbnél szebb*), parafrázis (*ég és föld a különbség, ragyog a tisztaságtól*). A laza társalgási nyelvhasználatban igen gyakori a meg-megújuló divatszavakkal történő sorozatszerű erősítés analitikus szerkezetekben: *borzasztó(an) / irtózatós(an) / rettenetes(en), tök* stb. + *jó, szép, nagy* stb.).

Tanulságos lehet a nyelvórákon megfigyeltetni, milyen képekhez és milyen szerkezetekben rögzülnek egyes lexikai fokozások, miként jelentkezhetnek fordítási problémák velük kapcsolatban, milyen változatokban és változásokban ragadható meg nyelvenként érvényesülő elevenségük. Hazai szakirodalmunkban elsősorban a nyíregyházi Székely Gábor (2001) kutatásainak köszönhető a lexikai fokozás jelenségének több nyelvre kiterjedő alaposabb vizsgálata, s immár kétnyelvű szótár is rendelkezésünkre áll a fokozó értelmű szókapcsolatokhoz (Székely 2003).

1.4. Kollokációk

A kollokáció a kötött vonzatszerkezetekhez (*hatni valamire/valakire*) és az ún. funkciógés kapcsolatokhoz (*hatást gyakorolni*), valamint az állandósult (idiomatikus, frazeológiai) szókapcsolatokhoz, a formulaszerű kifejezésekhez (Dóla 2018), illetve a többmorfémás elemso-rokhoz (Dóla 2013) viszonyítva, sőt részben még a lexikai függvényekhez képest is olyan szabadabb szókapcsolatot képvisel, amelyben egységeinek **gyakori (tipikus) együttes előfordulása** szövegcsoportok konkordancia-elemzésében statisztikailag mégis kimutatható, s így rögzítésük szótárakban is elvárható: *derűs idő, éles kanyar, felebaráti szeretet, fényes nappal, frissen mázolva, megrögzött agglegény, sűrű erdő, természetvédelmi terület, vasorrú baba, vénasszonyok nyara* stb.

A szintagmatikus viszonyok említett típusai mentális tárolásának föltehető panelszerű egészlegessége és elemzésük kompozicionális felbontása együttesen kínál kontrasztív szempontokat is (a transzfer hibaelemzési tényezőivel számolva). A kollokációk következetes tanítására valójában inkább a nyelvtudás magasabb szintjein reális törekedni, sőt ott már nagyon is ajánlatos, hiszen gyakorlott használatukkal a nyelvtanuló mozgósítható kombinációs szó-kincse egyre közelebb kerülhet az autentikus célnyelvi kommunikációhoz, amit egyébként maguk az anyanyelvi beszélők is általában elismerő visszajelzéssel szoktak illetni.

1.5. Kognitív metaforák

A célnyelvi világban történő otthonos eligazodás érzéséhez nagyban hozzásegíti a nyelvtanulót, ha jártasságot szerez a fogalmi metaforák használatában: megérti mély képi logikájuk nyelvi összefüggéseit, s maga is alkalmazni tudja felszíni kifejeződéseit, amelyekkel szemléletes konkrétságban jeleníthetünk meg elvont tartalmakat. Mára már itthon is nagy hagyománya van a kognitív metafora kutatásának (pl. Kövecses 2005), a nyelvi világ részben egyetemes, részben nyelvsajátos vonásai feltárásának (pl. Szilágyi N. 1996).

A nyelvi bőség zavarában és ugyanakkor szükségszerűen korlátozó szűrőként a nyelvtudás egyes szintjeinek igényeit, illetve lehetőségeit is szem előtt tartva persze nem könnyű a rendszeres és következetes nyelvtanári gyűjtőmunka. Mindenesetre tanácsos egyrészt távolabbról indulva a **fogalmi metafora** leggyakoribb forrás- és céltartományai szerint, másrészt köze-

A helynevek magyar ragozásakor megnyilvánuló **ittthon–idegenben** megkülönböztetés a közel–távol elv kiterjesztésének is tekinthető (*Magyarországon – Németországban, Budapesten – Rómában* stb.). A főszabály kognitív hátterét félreérthetetlenül megvilágítja Szilágyi (1996: 26–29) a **kint–bent** térdimenzióban szerveződő jelentésstruktúrák magyar nyelvi leírásában: e topológiai dimenzió nem-szociális keretében a „kint : pozitív – bent : negatív” szembenállás uralkodik, s ennek etnocentrikus vetületében a magyarban a „MI”-csoporthoz a „kint”, a „MÁSOK”-csoporthoz meg a „bent” tartozik. (Ennek látszólag paradox logikáját kifejezően érzékelteti a „benti” erdőből körülvett „kinti” tisztás képe.) Ezzel magyarázható, hogy a világ összes országára belső helyviszonyranggal utalunk (*Németországban* stb.), egyedül hazánkhoz kapcsolunk külső helyragot (*Magyarországon*). (A szigetországok mint természetesen „kint”-helyek érthető kivételek: *Máltán* ’Málta szigetén’ stb.)

A külföld–belföld különbsége áll fenn például a *Bécsben* és a *Pécsten* (*Pécsen*), a *Velencében* és a *Velencén* között. A történelmi Magyarországtól elszakadt helységek is magyaroktól (ténylegesen vagy potenciálisan) belakott helyek (*Lőcsén, Kolozsváron / Kolozsvárott* stb.).

A magyar helynevek egy kisebb része az alszabály formai kritériumával eltér a fenti szemléleti elvtől. Tanulságos megfigyelni, milyen hangra végződő helynevek tartoznak a belső helyragokat kívánó külön csoportba. A *-falú / -város* utótagokon és az *-i* magánhangzón kívül az érintett mássalhangzók egységes csoportot alkotnak: valamennyien **zengőhangok**, azaz szonoránsok (a nazálisok és a likvidák, illetve az átmeneti státusú /j/ együttese). Mivel azonban a belső alszabály nem egészen szoros, előfordulhatnak ingadozások a nyelvérzékben. Ilyenkor még az anyanyelvű beszélőnek is a helybeliek nyelv szokásához kell igazodnia, hiszen végső soron az ő illetékességük hitelesítheti a kérdéses todalékolást, amely mindenekelőtt az *-i* és a *-falú* végű (valamint a vásárhelyekre utaló) helynevek esetében mutat néha bizonytalanságot.

A szabályrendszert az anyanyelvi beszélők megbízhatóan alkalmazzák ugyan, de tudatosodása híján nincsenek felkészülve a kifejtésére.

Úgy vélem, gyűjtésre érdemes csoportot éppen a fő- és az alszabály kritikus metszéspontjában található helynevek képviselhetnek, s ezeket célszerű az érintett település kulturális jellemzőjéhez kötni a nyelvtanulók számára: *Egerben* (*vár*), *Esztergomban* (*bazilika*), *Nagyabonyban* (*torony*: „*Sej, Nagyabonyban csak két torony látszik*”), *Tihanyban* (*templom és kolostor a félszigeten*), *Tokajban* (*világhírű bor*: „*a királyok bora és a borok királya*”) stb. Ha úgy érezzük, nem váltunk ki érzékenységet a tanulói csoportban, magától értetődően (éppen a tartalmas főszabály meggyőző szemléltetésére) szerepeltessünk határon túli helyneveket is: *Nagyszebenben* (*erdélyi szászok*), *Pozsonyban* (*várhegy*) stb.!

1. 7. Hibatipológiai példatár

A nyelvtanárok többsége – különféle kidolgozottsággal – vezet valamilyen hibaplót magának – akár egyénített, akár szintek szerint csoportos megoldásban, s ebből kirajzolódhatnak bizonyos típushibák is (az anyanyelvtől és a tanult nyelvtől meghatározottan, illetve jelesül éppen nyelvpártól függően egyaránt).

Ezúttal tehát nem egyszerűen afféle mulattató tanulói „aranyköpések” és leiterjakabok tanári gyűjteményére kell gondolni, hanem komolyan vett, korpuszon alapuló, a nyelvi portfólió igényével vezetett hibatipológiai naplóra, amely feszes, például funkcionális-kognitív (funkció–forma viszonylatú) szempontrendszer szerint, a lexika rétegeit és a grammatika egyes (hang-, alak-, szerkezet-, mondat-, szövegtani) szintjeit, valamint a pragmatika kommunikációs, illetve stilisztikai dimenzióját követve szolgál a **köztes nyelv** dokumentálásával (pl. Schmidt 2012).

Fontos ugyanis, hogy a hibaelemzésben újabban már nem az L1 és L2 viszonylatában feltárható ún. transzfer- és interferencia-jelenségek csupán két szélső pólust ismerő mechanikus modelljében gondolkodunk, hanem az említett köztes nyelv (*interlanguage*) operatív megkö-

zelítésében, s ezáltal nem is az átviteli mechanizmusok működését látjuk csupán, hanem így plasztikusabban, a maga differenciáltságában és dinamikusan vázolható a tanulói nyelvvaltozatok skálája, az L1 és az L2 végpontjai között húzódó folytonos tartomány. A köztes nyelvi szemlélet így kontrasztív viszonylatban is az L1 és L2 között megtehető utat láttatja, s a nyelvtanulás folyamatközpontúsága a köztes nyelvben érhető tetten, vagyis ezúttal metanyelvileg éppen az egyik leguniverzálisabb kognitív metaforával élve: az ÚTon.

Ebben a koncepcióban az analógiás kiterjesztésből (túlzott általánosításból) eredően kreatív szükségszerűséggel elkövetett (ekként „pozitív”) nyelvi hiba így nem afféle bocsánatos bűnnek, hanem kifejezetten **hasznos tévedésnek**, logikus állomásnak minősül egy fejlődési-tanulási folyamat menetében (Katsikas 1995). A rendszerezendő tanári gyűjteményben mindenképpen ajánlatos ezt a kategóriát kitüntetetten külön kezelni a hibatípusok között (vö. pl. Bárdos 2000: 220–222), miként az igazán „negatív” hibaforrás, a fosszilizáció megnyilvánulásait is.

2. A nyelvhasználat kommunikatív, illetve pragmatikai dimenziójában

2.1. Multimediális pragmatikai helyzetszócikkek

A kor technikája immár lehetővé tenné egy multimediálisan illusztrált „szótár” vagy pragmatikai helyzetgyűjtemény elkészítését, amely interlingvális és interkulturális módon, rendszerezett, könnyen kezelhető formában, nonverbális kommunikációval járó minidialógusok köré csoportosítva audiovizuálisan rögzítené a tipikus társalgási fordulatokat, szövegtöredékeket, a hozzájuk tartozó prozodémákat és az ezeket kísérő vagy helyettesítő testbeszédet.

Ezekről az egységekből összekapcsolódó vagy összetartozó szegmentumokról, egyúttal a metakommunikáció jeleiről és jelkomplexumairól többnyelvű feliratozás nyújthatna interpretációs segítséget, valamint utalást a más nyelvekben szokásos megfelelőkre, amelyeket ugyancsak szerencsés volna vagy ugyanott, vagy egyszerű programkapcsolási művelettel elérhető helyen, hasonlóképpen teljes életszerű szemléltetéssel tárolni. Már most is rendelkezésre áll kiváló és népszerű összehasonlító kulturális tanulmányok, sőt monográfiák egész sora ebben a témakörben (akár európai vonatkozásban, akár Európát például az arab vagy távol-keleti világgal egybevető szembesítésben). Ezeket a szemiotikai, kommunikációelméleti vagy szociolingvisztikai írásokat gyakran kíséri is állóképszerű szemléltetés, illetve egyezményes jelölési technika. Mindez kitűnő alap lehetne az említett multimediális tárolású rendszerezéshez, a hangos és mozgóképszerű megjelenítéshez (az adott pontokon szükséges metanyelvi feliratozással), amire viszont – legalábbis magyar vonatkozásban – tudomásom szerint még nincs példa.

A szócikkek analógiájára ilyen „**helyzetszócikkek**,” multimediális lexikonegységekre gondolok, mint *kapcsolatfelvétel (akár járókelő megszólítása), helyeslés, rosszallás (pl. bosszankodás), kérés, köszönetnyilvánítás, bocsánatkérés (mentegetőzés, elnézésekérés), elutasítás (feltételezés, álláspont és kínálás visszautasítása), rendre vagy csendre intés, odahívás (ismerős, idegen és a pincér szólítása), sajnálkozás, vigasztalás, biztatás, jókívánságok, tanácsatlanság, titkolózás, fenyegetés* stb. Folytathatjuk a sort a beszédaktusoknak, illetve az udvariasság pragmatikájának újabban kutatott kérdésköreivel: *a dicséret, illetve a bók és a rájuk adott válaszok területével* (vö. pl. Szili 2004). Az említett helyzeteknek megvannak a maguk nyelvi fordulatait, s többnyire szintén jellemző nyelven kívüli eszköztára.

A jelzett összefüggésben, az interkulturálisan nyitott magyartanítás számára ez különösen hasznos lehetne. Vannak persze olyan esetek, amikor emögött nem is kell nonverbális vagy metakommunikációs tényezőket keresni. A legtöbb esetben azonban éppen a jelzett szupraszegmentális, paralingvális és nonverbális jelkomplexumok helytelen értelmezése vagy hiányos ismerete vezet félreértésekhez. Köztudott, hogy a nyelven kívüli jelenségtartományban

például a számottevő proxemikai különbségek (foként a térköz és az érintés tekintetében) végzetesen a bizalmaskodás vagy a kimértség érzetét kelthetik a beszéd társakban. A paranyelvi tartományban nyelvtől és kultúrától egyaránt függő eltérésekkel lehet számolni (suttogás, köhintés, mormogás, csettintés stb.).

Az igazából nyelvi, a beszédre szupraszegmentálisan ráakódó, analóg kódolású prozódiai eszközök pedig kétarcúságuk miatt is külön figyelmet érdemelnek: elvonatkoztatott szinten, ikonikus vagy indexikus jellegüknél fogva számos univerzáliszerű egyezést mutathatnak, s a konkrét helyzetek szintjén is egyéniségtől és lelkiállapottól függően tükröződő motiváltság fejeződik ki bennük, másrészt viszont nyelvspecifikusan rögződött, s ezzel bizonyos mértékig digitalizálódott vonásaik is vannak. Így tehát szerves alkotórészei egy-egy nyelv artikulációs bázisának.

3. A nyelvhez tartozó kultúra területén

3.1. Reáliák (kultúraspecifikus lexémák / kifejezések, kulturális szavak)

A reáliák mint az ekvivalens nélküli lexikai-frazeológiai réteg kultúraspecifikus egységei sajátos képzettársító erővel, evokatív konnotációval (nemzeti kolorittal) rendelkeznek. Képletesen szólva afféle nyelvi-kulturális kövületek, az adott kultúra valamely elemének nyelvi lecsapódásai. Értelmezésük tehát csak a kulturális háttér ismeretében lehetséges, és meglehetősen nagy megfeleltetési kihívást jelentenek még a jártas fordító számára is. A **kulturális szó** ekként a kulturális szótár része: egyes szó- és kifejezésegységek egy adott kultúrában különleges jelentést (mint denotátumot) vagy mellékjelentést (mint konnotátumot) tartalmazhatnak, amelynek megértése az adott kultúra megismerésének keretében történik.

A **kulturális szótár** a szokványos nyelvi ismeretek helyett inkább kulturális elemeket tartalmaz a forrásnyelvi kultúrával ismerkedő nyelvtanuló számára. Lexikográfiai egységei tehát a reáliák – a maguk igen sokféle csoportjaival (néprajz, művelődéstörténet, kortárs országismeret, társadalmi élet, művészetek stb.). Nyelvünk és kultúránk e rétegének legalább részleges lexikográfiai hozzáférhetőségéhez jelentősen hozzájárult Bart István angol és német nyelvű magyar reália-szótárának megjelenése (Bart 1999/2000). Ez a hiánypótló kiadvány terjedelmi korlátai miatt már a maga korában sem kívánt a teljesség igényével föllépni, s a magyar nyelvhasználat természetesen azóta is folyamatosan bővült újabb keletű reáliákkal: pl. *almafröccs*, *babaváró hitel / kölcsön*, *betéti társaság (bt.)*, *borút (borvidék / borturizmus)*, *CSOK*, *Erős Pista*, *Erzsébet-tábor*, *fillér(es)*, *hungarikum*, *Kodály-módszer*, *a Magyar Zene Háza*, *Művészetek Völgye (Kapolcs)*, *Ördögkatlan Fesztivál*, *Piros Arany*, *OKJ-képzés / tanfolyam*, *Rubik-kocka (bűvös kocka)*, *szaloncukor*, *SZÉP-kártya (Széchenyi Pihenő Kártya)*, *Sziget Fesztivál*, *Túró Rudi* (tágabb értelmezésben: *túrórudi*), *Várkert Bazár* stb.

Az említett szótár ismeretében mindenképpen érdemes annak saját folytatásaként egyéni gyűjteményt vezetni a nyelvtanulók nyelvi szintjének és kulturális érdeklődési igényeinek megfelelően, sőt akár az ő aktív bevonásukkal is, hiszen ismeretlen autentikus szövegekben előforduló reáliákba ütközve maguk is jelezhetik értelmezési nehézségeiket.

3.2. Zene

3.2.1. Vokális zene

A magyar vokális zene jelentős szerepet tölthet be a nyelvoktatásban is: az ének fölerősíti a nyelvet, illetve az azon született vers zeneiségét. Így az énekes zenét (a népdalokat, a kórusműveket, az énekelt verseket, sőt egyes operarészleteket) a nyelvtanításban a helyes magyar ejtémód (artikuláció és prozódia) iskolázásához mintázatként használhatjuk fel.

Beszéd és ének ilyen viszonyítású kapcsolatából nyelvenként sajátos meghatározottság is adódik: a dallamnyelvi lejtésviszonyok a beszédnyelvekhez alkalmazkodnak, a zenei **dekla-****máció** igazodik a prozodiához, s ebben nem is csak a szűkebb értelemben vett hanglejtés vesz részt, hanem a hangsúlyos és hangsúlytalan szótagok megoszlása, a rövid és hosszú hangok szembenállása, egészében a ritmus is. A zenei szöveg és a zene követelményeinek egyeztetéséből születő harmóniát az ideális vokális zenében tehát az jellemzi, hogy a zenei jegyek lehetővé teszik a jól tagolt, helyesen hangsúlyozott, érthető szövegejtést a zenei és a szövegbeli hangsúlyok egybeesésében. A népdalokon kívül – ezt a mintát tudatosan is követve – zeneirodalmunkban a legfokozottabban egységes következetességgel Bartók Béla és Kodály Zoltán vokális művei szolgálnak példás megoldásokkal a zenei szöveghez nyelvünk természetének megfelelően simuló ritmus- és dallamvilág művészi megalkotására (vö. László 1985: 130–134).

A prozódia és a deklamáció viszonyát **a nyelv művészi használatának tükrében** figyelhetjük meg, vagyis abban, hogy egy vers (vagy akár egy ritmikus prózai alkotás) metrikája mennyire ül az adott nyelv természetes beszéd-sajátosságain, s hogy ennek az irodalmi műnek a megzenésítése mennyiben idomul aztán mindezekhez a dallam- és ritmusviszonyokhoz. Ennek értéke fölbecsülhetetlen a magyar mint idegen nyelv tanítása számára, hiszen élményszerűen segítheti a magyaros hangsúly-, lejtés- és ritmusérzék beidegződését, amikor is a deklamációt a prozódia helyes alkalmazásaként hasznosítjuk. Emellett fülbemászó memoriterként is szolgál, amely megkönnyítheti az érintett lexikai és grammatikai elemek rögzülését, tárolását és előhívását is (vö. Szűcs 1999: 245–247).

3.2.1.1. Népdalok

Régi és új stílusú népdalokra egyaránt gondolhatunk, amikor a tanításhoz összeállítjuk a magunk gyűjteményét. Kiindulásul példatárként saját (teljesen szubjektív) minimális listám:

*Tavaszi szél vizet áraszt
Csillagok, csillagok
Meggötöm lovamat
Megrakják a tüzet
Ellopták szívemet, jól érzem
A csitári hegyek alatt
Elindultam szép hazámból
Tiszán innen, Dunán túl
Ej, haj, gyöngyvirág
Szerelem, szerelem, átkozott szerelem*

*Indulj el egy úton
Megismerni a kanászt cifra járásáról
Fölszállott a páva
A jó lovas katonának...
Kossuth Lajos azt tüzente (Kossuth-nóta)
Kis kece lányom
Meggfogtam egy szúnyogot / Még azt mondják,
nem illik... (két szöveg közös dallamra és
ritmusra)*

Az utóbbi kettő egyébként fordításban külföldön is ismerős elemi tananyag (Észak-Európában, illetve Németországban). Többségük pedig elmaradhatatlan része a közös éneklési alkalmaknak – mind osztálytermi, mind azon kívüli helyszíneken, itthon és külföldön egyaránt (nyári egyetemeken, a külhoni magyarság rendezvényein stb.).

Minden nemzeti elfogultság nélkül állíthatjuk, hogy a magyar népzenei gyűjtő és feldolgozó munkálatok világviszonylatban is kivételes szakértelmet, teljesítményt, illetve dokumentált eredményt képviselnek páratlanul gazdag népdalkincessel és szakirodalommal. Ekként *A Magyar Népzene Tára* köteteiben (1951–2011) meg is találhatjuk teljes gyűjteményük hiteles forrásait.

3.2.1.2. Kórusirodalom

A magyar kórusirodalomból elsőként a kiemelkedő magyar kórusművekre gondolok; ezek többnyire irodalmi alapú (adott vers megzenésítésével alkotott) vagy népzenei ihletésű (gyakran konkrét népdalt feldolgozó) művek:

Egressy Béni: Szózat	Bárdos Lajos: Széles a Duna
Erkel Ferenc: Himnusz	Farkas Ferenc: Föltámadott a tenger
Kodály Zoltán: Esti dal	Kocsár Miklós: Hegyet hágék
Kodály Zoltán: Lengyel László	stb.
Bartók Béla: Bolyongás	

A szerencsés deklamáció mintaképeként kórusirodalmunk remekművei közül is kiemelkedik például Kodály Zoltán *Lengyel László* című felelgetős gyermekkara, amely nyelvünkön belül kifejezően modulált érzelmi nyomatékaival érzékelteti a szembeállított német és magyar szöveg nyelvi hovatartozását (a staccato és legato ellentételezésével). Kodály *Esti dal* című kórusműve („*Erdő mellett estvéledtem...*”) és Bartók *Bolyongás* című zenekíséretes egynemű kara („*Vad erdőben járok...*”) sem csupán hangulatában mutat közösséget, hanem abban is, hogy mindkettő olyan mesterien avatja zenei költészetté a magyar beszédet, hogy zeneileg rögzített ívelésük megszólaltatásában még külföldi kórusok sem szokták idegenné torzítani a szöveg prozódiaját (az ilyenkor esetlegesen előforduló artikulációs akcentusok mellett).

3.2.1.3. Énekelt versek

A költészet és a zene és kapcsolatában meghatározó a vers adott zeneisége, a hangzó nyelv eszköztárából az ének sajátos formájaként kibontakozó zene. A megzenésített / énekelt versek magas színvonalú példái azt tanúsítják, hogy a művészi kihívás éppen a zenei igazodás nehézségeinek adekvát megoldásában rejlik. A tiszteletben tartandó irodalmi szöveg zenei rétege ugyanis a kettős kötődésű deklamáció már említett igényével szembesít: az irodalom szintjén a vers metrum-sajátosságai optimálisan már eleve simulnak a nyelv természetes beszéd-sajátosságaihoz, a zene szintjére lépve pedig az érintett irodalmi mű megzenésítésének kell idomulnia az immár kétszeresen is adott dallam- és ritmusviszonyokhoz (vö. László 1985: 164). Az énekelt (megzenésített) versekre egyre több előadó (szólóénekes és együttes) szakosodott:

Ágnes Vanilla	Kicsi Hang (Felvidék)
Bojtorján együttes	Koncz Zsuzsa–Szörényi Levente
Cseh Tamás	Kormorán együttes
Dinnyés József	Kosbor
Csík zenekar	Misztrál
Evilági (Erdély)	Palya Bea
Garabonciás	Sebő Ferenc / Sebő együttes
Gryllus Dániel	Szabó Balázs Bandája
Halász Judit	Szélkiáltó együttes
Hernádi Judit	Tolcsvay László
Hungarikum	Vitai Ildikó
Kaláka együttes	Vízöntő együttes
Kávészünet	stb.

A műfaj nálunk – valószínűleg eleve a hagyományos verskultusznak köszönhetően is – megkülönböztetett népszerűségnek örvend, egyre terjedő művelése szerint szinte hungarikumnak számít.

3.2.2. Magyar vonatkozású külföldi zeneművek (*ungaresca, all' ungherese*)

Bár az itt érintett többé-kevésbé világhírű zeneművek magyar(os) elemei általában nem (vagy nem közvetlenül) autentikus forrásokra támaszkodnak, nagyvonalúan idézett népszerű motívumaik mégis magyaros színezettel rendelkeznek, s így evokációjuk révén képesek megidézni a magyar környezetet. Ilyen magyar vonatkozású külföldi zeneművek például:

- Beethoven, Ludwig van: István király (nyitány és kísérezene)
- Berlioz, Hector: Rákóczi-induló / „Marche hongroise” (Faust elkárhozása – I. rész, 3. jelenet)
- Brahms, Johannes: Magyar táncok (21 számozott tánc)
- Csajkovszkij, Pjotr Iljics: Hattyúk tava – 24. Danse hongroise / Czardas
- Delibes, Léo: Coppelia – Csárdás
- Dostal, Nico: Die ungarische Hochzeit (opera)
- Haydn, Joseph: D-dúr zongoraverseny – III. Rondo all’Ungarese
- Lanner, Joseph: Pesti keringő
- Monti, Vittorio: Ciarda / Csárdás
- Paix, Jacob: Ungaresca – régi (reneszánsz) magyar táncdal
- Ravel, Maurice: Tzigane (koncert-rapszódia) – Liszt Magyar rapszódiainak zenei témáival
- Sarasate, Pablo de: Cigánydalok / Zigeunerweisen (Aires gitanos) – magyar melódiai cigányzenei stílusban (köztük Szentirmay Elemér „Csak egy kislány van a világon” c. nótájának motívumával és Liszt 13. Magyar rapszódiajének témájával)
- Strauss, Johann, ifj.: Denevér – Csárdás; Éljen a magyar! (polka)
- Suppé, Franz von: Könnyű lovasság – nyitány (Magyar huszárok / Jönnék a huszárok – operett)
- Weber, Carl Maria von: Andante és magyar rondó (mélyhegedűre és zenekarra)
- (vö. Stephan Koncz: Hungarian Fantasy on Themes by C.M. von Weber – klarinétára és zenekarra)
- Ziehrer, Carl Michael: Üdvözlét Pestnek (polka)

Lehet folytatni a sort, ezt azonban ezúttal is inkább a témakör iránt érdeklődő kollégákra bízom.

4. Zárógondolatok

Mint jeleztem is előre, vázlatos adalékaim nem kimerítőek. Egyrészt kihagytam a felsorolásból azokat a lehetséges kérdésköröket, amelyekről föltételezem, hogy szinte minden nyelvtanár rendelkezik saját gyűjteménnyel: pl. a szemléletes toldalékolási paradigmákat, a frazeológiában kutatott állandósult szókapcsolatokat, a nyelvi és irodalmi memoritereket (fülbemászó rövid szövegeket: mondókákat, játékverseket, nyelvtörőket, idézeteket stb.), a nyelvi játékokat, a művészeti illusztrációkat (folklór, képzőművészet, építészet, film) stb. Másrészt itt megadott példatáraim is természetesen csak tájékoztató kiindulópontul szolgálnak, s ki-ki maga bővítheti tovább őket szükségletei, a nyelvtanulók igényei szerint.

A fentiekből belátható, hogy ilyen átfogó spektrum nyelvkönyvben történő megjelenítése képtelenség lenne. Jó esetben viszont következetesen bevethető egyik-másik említett témakör a tananyag állandó vagy vissza-visszatérő fejezetrészeként. Öröndetes, hogy a közösségi médiumok, nemzetközi online közösségek keretében a szakterületünkön szerveződött Facebook-csoportok (*MID van? – Magyar mint idegen nyelvi tananyagok / MID-tanárok közössége; Teach & Learn Hungarian, Hungarian as a foreign language network, Hungarian Language and Culture* stb.) ötletbörzét, tapasztalatcserét, kollegiális megosztást folytatnak ezen a téren is. Ezzel együtt is kívánatos, hogy a nyelvtanárnak legyen saját fejlesztésű példatára, feladatbankja, amelyet egyéni módon kezelhet: az adott szintnek és igényeknek megfelelően. Így tehát

természetesen nem lehet elvárás valamennyi említett gyűjtőkör kimerítő művelése, de gyűmölcsöző lehet néhányukkal elmélyültebben foglalkozni.

Mint minden gyűjtemény, adott saját példatárunk is nyilvánvalóan akkor lehet igazán értékes, ha mozgósításával valóban hozzájárul a nyelvtanulók életszerű nyelvhasználatához, és a magyarórák feladat- és gyakorlattípusainak sorában általában is gyarapítja az élményszerűen aktív megoldásokat, különösképpen az induktív-heurisztikus és produktív-kreatív megközelítéseket.

Irodalom

- Apreszjan, J. D. – Zsolkovszkij, A. K. – Melcsuk, I. A. 1973. A szókapcsolatok sokoldalú vizsgálatáról. In: Szépe György (szerk.): *A nyelvtudomány ma*. Gondolat, Budapest. 325–342.
- Bárdos Jenő 2000. *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Bart István 1999. *Hungary & The Hungarians*. Corvina, Budapest.
- Bart István 2000. *Ungarn. Land und Leute*. Corvina, Budapest.
- Dóla Mónika 2018. Formulaszerű kifejezések a felnőttkori idegennyelv-tanulásban – elvárások és tények. *Hungarológiai Évkönyv* 19: 17–44.
- Dóla Mónika 2013. Többmorfémás interakciós rutinok az idegennyelv-tanulásban és a magyar mint idegen nyelv oktatásában. *Hungarológiai Évkönyv* 14: 142–176.
- Katsikas, Sergios 1995. Fehler im Fremdspracherwerb: Vorschläge für eine Typologie von Fehlerursachen. *Moderne Sprachen* (Salzburg). 39/1–2: 19–34.
- Kovács Renáta 2020. AZ ÉLET EGY UTAZÁS fogalmi metafora rögzös útja, avagy amit a hibaelemzés felfed a célnyelvi metaforikus kifejezések elsajátításáról. *Hungarológiai Évkönyv* 21: 89–97.
- Kövecses Zoltán 2005. *A metafora. Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe*. Typotex, Budapest.
- Kuna Ágnes 2009. A jövevényszavak és az internacionalizmusok szerepe az idegennyelv-oktatásban magyar–német viszonylatban. In: Kuna Ágnes – Veszelszki Ágnes (szerk.): *3. Félúton konferencia*. ELTE / Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 138–160.
- László Zsigmond 1985. *Költészet és zeneiség. Prozódiai tanulmányok*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Nádor Orsolya 2018. *Tanított (anya)nyelvünk. Magyar nyelv-tanári segédkönyvek*. Károli Gáspár Református Egyetem / L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Schmidt Ildikó 2012. Forma és funkció kapcsolata a magyar köztes nyelvben. *Hungarológiai Évkönyv* 13: 43–50.
- Székely Gábor 2001. *A lexikai fokozás*. Scholastica, Budapest.
- Székely Gábor 2003. *A fokozó értelmű szókapcsolatok magyar és német szótára*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Szilágyi N. Sándor 1996. *Hogyan teremtsünk világot? Rávezetés a nyelvi világ vizsgálatára*. Erdélyi Tankönyvtanács, Kolozsvár.
- Szili Katalin 2004/2013. *Tetté vált szavak*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Szücs Tibor 1999. *Magyar–német kontrasztív nyelvészet a hungarológiában*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Szücs Tibor 2000. Transzparencia és rendezettség a lexika tanításában. *Hungarológiai Évkönyv* 1: 120–128.

Szücs, Tibor

Supplements to teaching materials for Hungarian as a foreign language

This paper offers ideas for additional materials in the teaching of Hungarian as a foreign language. In the context of lexicography and grammar, for example, the following resources may be particularly useful: etymological word families, internationalisms and relevant foreign words, lexical functions (with special emphasis on lexical enhancement), collocations, cognitive metaphors, suffixing of place names, error typology (for documenting interlanguage). In the dimension of pragmatics, a multimedia dictionary of situations can contribute significantly to the success of communicative language learning. In the field of language-related culture, the following topics are suitable for compiling collections: realia (culture-specific lexemes/expressions) and Hungarian music. Within this, it is worth having a useful repository of vocal music (especially folk songs, choral works and sung verse), as well as Hungarian-related foreign musical pieces. The paper suggests that it would be desirable for the language teacher to have his or her own bank of examples and tasks, which can be managed individually according to the given level and needs of the language learner.